

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1305

מסכת בבא מציעא פ"ח - צ"ד ♦ אהלות י"ג, ב' - י"ד, א'

בס"ד, י"ח אייר תשפ"ד

השבוע בגליון

- ♦ השאלת חתול, כלי נשק וספרי קודש
- ♦ טעם הפטור ב"מתנה מחמת מלאכה"
- ♦ ספר שאול שבלה משימוש
- ♦ התמדתו של רבי זלמן מוואליזין
- ♦ פרה שנשדדה בתוך זמן העבודה

- ♦ הלחם של "תקופת הצניע"
- ♦ מדוע אופים בורקס חלבי בצורה משולשת?

- ♦ האם אורח קונה את האוכל המוגש לפניו?
- ♦ ההבדל בין מגש אוכל כללי למנה פרטית
- ♦ השכרת שוורים לקרבות באיטליה
- ♦ השכרת סוס לגוי שיחוש בכלאים
- ♦ לחם חלבי - מתי מותר, מתי אסור ומתי הגדרתו ההלכתית

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

40 שנות המתנה

באחת מדרשותיו סיפר הגאון רבי שמשון פינקוס
זצ"ל את המעשה הבא:

היה זה בעיצומה של מלחמת העולם השנייה.
קבוצות קבוצות התגודדו הפליטים על סיפונה
של האנייה, אשר גלי הים הסוערים טלטלוה.
בתוך שאון הגלים ההומים ניתן היה לשמוע את
קולות החיכוך של קורות העץ החבוטות, שחוברו
אחת אל רעותה לפני שנים רבות, ומאז הן שייטו
מחוץ אל חוף מתוך תקווה להגיע מאוחדות אל
היבשה.

הפליטים, יהודים נתיני גרמניה, גם הם חבוטים
ומיוסרים היו. זה עתה גורשו מאנגליה, אליה
נמלטו לפני זמן קצר ממולדתם שבגדה בהם.
עקב היות הפליטים נתיני ארץ אויב, לא יכלו
הבריטים תאבי הסדר והשלטון לתת מדרך לכף
רגלם של היהודים המיוסרים על אדמתם שוחרת
היושר, וכך, קיבצו הבריטים אסירים שונים ששהו
בבתי הכלא בארצם, לשמש כמלחים בספינה
שתוביל את הפליטים לאוסטרליה, שהסכימה
לקלוט אותם.

דף פח/ב תבואת זרעך ולא לוקח

האם אורח קונה את האוכל המוגש לפניו?

נידון נרחב קיים בספרי הפוסקים, בדבר כוונתו של מארח שמגיש דברי מאכל לפני אורחו. האם בעת הגשת המאכלים הוא מעניק לאורח רשות לקנות אותם לעצמו ולעשות בהם כרצונו, או שמא הוא נותן לאורח רשות לאכול מן המאכלים ככל שיחפוץ, אך אינו מעניק לו רשות ליזכות בהם. לנידון זה, השלכות הלכתיות רבות, וכגון, האם האורח יכול לקדש אשה במנה שהוגשה לפניו, וכמו כן ספק זה מעורר שאלה האם רשאי אדם לקחת עוגות מ"קידוש" שעורך חבירו ללא בקשת רשות.

מדברי הרשב"א בסוגייתנו מוכח, כי דעתו היא שאורח אינו רשאי ליזכות במאכלים שמוגשים לפניו. שכן, בסוגייתנו מבואר, שחיוב התורה להפריש מעשרות מן התבואה מתייחס לבעל השדה בלבד, אולם, אדם שקנה תבואה מחבירו פטור מלעשרה, שנאמר (דברים יד/כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", ודרשו חז"ל - "ולא לקוח" [אמנם, מדרבנן יש לעשר תבואה זון]. לדעת הרשב"א (בישוב דעת ר"ת), פטור התורה אינו כולל אדם שמתארח אצל חבירו, שאין הוא נחשב כמי שקנה מחבירו את דברי המאכל המוגשים לפניו, ולפיכך הוא חייב לעשרם. מוכח, איפוא, כי בעל הבית שמגיש אוכל לפני האורח נותן לו רשות לאכול בלבד, אך אינו מתכוון להקנות לו את האוכל, וממילא אין האורח נחשב כ"לוקח" שפטור מהפרשה (קהילות יעקב ב"מ ס"י מ"ח). אולם, להלכה פוסק הרמ"א (אה"ע ס"י כ"ח סעי' י"ז) כדעת הראשונים החולקים וסוברים, שבעל הבית מתכוון להקנות לאורח כל דבר מאכל אשר האורח חפץ לאכול, ולפיכך הוא פוסק, שאורח שנטל את מנתו וקידש בה אשה, הרי היא מקודשת.

על פסקו זה של הרמ"א מקשה הט"ז (שם ס"ק ל"ד) מדברי הגמרא (חולין צד/א) האומרת, שאורח אינו רשאי לכבד את בני ביתו של המארח מהמנה שהוגשה לפניו. הרי לנו, אומר הט"ז, שהמנה אינה שייכת לאורח כלל וכלל, עד כדי כך שאפילו את בני ביתו של בעל הבית אין הוא רשאי לכבד ממנתו, ואם כן ודאי שאינו רשאי לעשות עם האוכל כרצונו ולכבד בו אנשים אחרים. כל זאת, משום שאין בדעת בעל הבית להקנות לו את האוכל. כיצד אם כן פוסק הרמ"א שהמנה שייכת לאורח, בניגוד לדברי הגמרא?

מבאר הגאון מוילנא (שם ס"ק נ), כי אדרבה, מדברי הגמרא אנו למדים להיפך, שדווקא לבני ביתו של בעל הבית אין האורח רשאי להעניק מן האוכל המוגש לו, אולם, ודאי שרשאי הוא לכבד אנשים אחרים.

הרי לנו משפט בגמרא, שיש הלומדים ממנו להחמיר ויש הלומדים ממנו להקל, הא כיצד? את ההסבר למחלוקת מעניינת זו, ניתן להבין על ידי התבוננות בסיבה שבגינה אמרו חז"ל שאורח אינו רשאי לכבד את בני ביתו של המארח מן המאכלים שמוגשים לפניו. בימי חז"ל אירע מעשה נורא (חולין ס), כאשר אורחים שהסבו בבית מארחם, לא יכלו לעמוד בפני הפצרותיו של בנו הפעוט וכיבדוהו מן הביצים שהוגשו לפניו על ידי אביו. כאשר ראה האב את הביצה בפיו של בנו, הוא חבט בראשו משני צדדיו עם הביצים הנותרות שהיו בידיו, והילד שבק חיים לכל חי. כאשר ראתה זאת האם האומללה, היא עלתה לגג ונפלה אל מותה. כעבור דקות מועטות, הצטרף האב אל בני משפחתו

צעילוי נשמת

מרת **תמר איטה ברלינר** ע"ה
ב"ר יעקב ז"ל
נלב"ע כ"ג באייר תשנ"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם ברנשטיין** ז"ל
ב"ר אביגדור הכהן ז"ל
נלב"ע כ' באייר תשס"ה
תנצב"ה

צעילוי נשמת

הרב **בן ציון פיגלסון** ז"ל
ב"ר משה הלוי ז"ל
נלב"ע כ"ג באייר תשל"ה
ריבץ תורה לעדרים בישיבת ת"א
תנצב"ה
הונצח ע"י ילדיו שיחיו

והאורחים נותרו לבדם. משפחה שלמה נכחדה עקב הבושה של בעל הבית שאורחיו נותרו ללא כמות ראויה של דברי מאכל. מעשה זה הניא את חז"ל לבאר ולהדגיש שמארח שמגיש מנה לפני האורח, מתכוון לכבד אותו ולהראות כמי שהגיש לפניו אוכל כיד המלך ולפיכך, אין האורח רשאי לתת מאוכל זה לבני ביתו של בעל הבית, כדי שלא לגרוע מן התקרובת שמונת לכבודו על השולחן.

מעשה, יש הסוברים, כי בעל הבית מקפיד על כך שאורחו בלבד יאכל מן התקרובת, ולא יאכל ממנה אף אדם, הן בני ביתו והן אנשים אחרים. לעומת זאת, יש הסוברים, כי המארח מקפיד **שבני ביתו** בלבד לא יאכלו מן התקרובת, כדי שלא יוצר מצב בלתי נעים שהאורח יסאר ללא כמות ראויה של דברי מאכל. אולם, אם האורח מבקש לכבד אנשים אחרים מן המאכלים, יבושם לו, הוא, המארח, את שלו עשה.

ההבדל בין מגש אוכל כללי למנה פרטית: ה"באר היטב" (שם ס"ק ל"ב), מבאר באופן אחר שאין כל סתירה לדברי הרמ"א מדברי הגמרא בחולין, משום שיש לחלק בין **מנה מרכזית** המוגשת לשולחן, לבין **מנה אישית** שמוגשת לפני האורח. לדברי, הגמרא בחולין עוסקת במנה כללית שמוגשת לשולחן [כדברי המהרש"ל בחולין שם], שאותה אין בעל הבית מתכוון להקנות לאורח, ולפיכך, אין האורח רשאי להעניקה לבני ביתו של בעל הבית או לאנשים אחרים. לעומת זאת, הרמ"א עוסק באדם שהגיש מנה אישית לאורח, שבאופן זה ברור שהוא מתכוון שהאורח יקנה אותה ויעשה בה כרצונו, ועל כן פסק הרמ"א שהאורח רשאי לקדש אשה במנה זו.

יש להוסיף את דברי הגר"ש וואזנר זצ"ל (שבט הליי ח"ד סי' קכ"ז) כי הנידון האמור, אינו אלא לגבי דברי המאכל בלבד, ולא לגבי כל דבר מה אחר המוצב על השולחן, **כפרחים** וכדומה.

לסיום, מעניין להביא את דבריו של הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים ח"ג סי' ס"ו ס"ק ב') הכותב, ששמע מגדולי ישראל שהחמירו והקנו בליל הסדר את המצות לאורחים המתארחים בביתם לצורך אכילת המצות (החמרה זו נוגעת לנידון האם במצה יש דין "לכם" עיי' שו"ע או"ח סי' תנ"ד סעי' ד', שאגת אריה סי' צ"ב-צ"ד ושפת אמת סוכה לה/א).

דף צ/א אמירה לנכרי שבות

השכרת שוורים לקרבות באיצטדיון

כידוע, אסרו חז"ל ליהודי לצוות על גוי שיעשה מלאכה עבורו בשבת. איסור זה מכונה "אמירה לנכרי", ובטעמו כתב הרמב"ם (הל' שבת פ"ו הל' א'): "ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן".

הגמרא בסוגייתנו מסתפקת, האם חז"ל גזרו איסור זה לגבי **איסורי שבת בלבד**, או שמא הם גזרו שאסור ליהודי לצוות על גוי שיעשה עבורו **כל איסור תורה**, כגון, לבקש מהגוי שיודש בבהמת היהודי כאשר פיה חסום. הראשונים נחלקו כיצד להכריע בספק זה (עיי' רא"ש בסוגייתנו שהביא ראב"ד שפסק להקל. וברמב"ם הל' כלאים פ"א הל' ג' שפסק להחמיר), ולהלכה השולחן ערוך (ח"ו סי' של"ח סעי' ו') פסק לחומרא, שיהודי אינו רשאי לבקש מנכרי שיעשה עבורו כל איסור מן התורה.

יהודי שהתפרנס מהשכרת סוסים פנה בשאלה מעניינת אל בעל ה"בית יהודה" (שו"ת י"ד סי' נ"ה). משכיר סוסים זה, לא גבה דמי שכירות קבועים עבור הסוסים שהשכיר, אלא עם תום תקופת השכירות, היה גובה מן השוכר אחוזים מן הרווחים שהפיק הלה במלאכה שעשה עם הסוס השכור.

השכרת סוס לגוי שיחרוש בכלאיים: והנה, שכנו הגוי של היהודי ביקש לשכור ממנו סוס, והמשכיר היהודי ידע כי באורוות שכנו הנכרי עומד שור בריא, מוכן ומזומן לחרישה, ולא היה בליבו כל ספק ששכנו ירתום את הסוס השכור ואת השור למחרשה אחת, ועם כלאיים אלו הוא יחרוש את שדהו.

לכאורה, אין זה עניינו של היהודי מה יעשה שכנו עם הסוס, ואין כל עילה לאסור עליו להשכיר את סוסו, אולם, בעל בית יהודה כתב, כי עליו להימנע מהשכרת הסוס באופן זה. שכן, אמנם, מותר ליהודי להשכיר את סוסו תמורת דמי שכירות **קבועים מראש**, משום שבאופן זה אין לו כל מעורבות כלכלית בעבודת סוסו, שהרי גם אם הסוס יושבת ממלאכה במשך כל תקופת השכירות, לא יגרע מחלקו מאומה. לעומת זאת, כאשר היהודי נושא רווחים מעבודת הסוס אצל הנכרי, על ידי קבלת אחוזים מן הרווחים המופקים מן העבודה, הרי הוא מעורב עסקית בעבודת הסוס, והדבר נחשב כאילו הוא מדרבן את הנכרי, "הא לך את סוסי ותחרוש בו בכלאיים", והרי אסור ליהודי לצוות לנכרי שיעשה עבורו איסור דאורייתא.

קרבות בעלי חיים: לא נמנע מלציין סברה נפלאה של בעל ה"חלקת יעקב" הקשורה לנושא זה. פוסקים רבים דנים באיסור צער בעלי חיים, באילו אופנים הוא אמור, ובאלו מקרים ניתן לעשות ניסיונות בבעלי חיים בלי לעבור על איסור. עם זאת, ישנם מקרים שבהם ברור לכל שיש איסור לצער בעלי חיים, כגון, עריכת מלחמת שוורים, שנעשית לשם אכזריות והנאה מצערם של בעלי החיים.

לכאורה, אף שעריכת מלחמות אלו אסורה, אין כל עילה לאסור על יהודי להשכיר את שורו לגוי שעורך מלחמות שוורים, תמורת שכר קבוע מראש. שכן, גם אם לבסוף לא ישתמשו עם השור יקבל היהודי את שכרו, והוא בעצמו אינו מצער את השור, ודינו אינו שונה מיהודי שמשכיר סוס לנכרי שיחרוש בו בכלאיים, תמורת תשלום קבוע מראש.

אם מאן דהוא עדיין מפקפק בכוונותיהם הבלתי כנות לחלוטין של הבריטים, תבוא העובדה הבאה ותשבר את אוזנו. באותם ימים, לא ההין בעליו של כלי שייט אזרחי להפליג אל הים הפתוח ללא ליווי צבאי צמוד. צוללות ומשחתות רבות של כל אחד מן הצדדים הנלחמים ארבו בגלוי ובחשאי לכלי שייט של האוייב, וכל הטבעה של כלי שייט כל שהוא, נחשבה כתרומה גדולה למאמץ המלחמתי.

אולם, את היהודים האומללים שיגרו הבריטים ללא כל ליווי!

כך, כמאז ומעולם, הפליגו היהודים בים הסוער, ללא משענת וללא הרגשת ביטחון מינימלית, בודדים ונפחדים, ונתונים לחסדיהם של האסירים שהופקדו לשמור עליהם. שעות מספר לאחר שהספינה עזבה את החוף הבריטי, הוציאו המלחים מבטן האנייה את תכולתה ושטחו על הסיפון את מטענם של היהודים.

איש מן הנוסעים לא יכול היה לעצור בעדם. בחמת זעם קרעו המלחים את המזוודות והתרמילים של הפליטים, מתוך תקווה למצוא זהב, כסף ויהלומים בדפנותיהם, וכאשר לא מצאו את מבוקשם, הם כילו את זעמם בניירות ובמכתבים, שנכתבו בידי יקיריהם של הפליטים, ואשר היו יקרים מאד לליבם. את כל הניירות והמכתבים השליחו המלחים הימה.

ללא מזוודות, ללא מזכרות ואך בבגדיהם לגופם, נחתו הפליטים בחופה של אוסטרליה, ממורמרים, ועצובים על רכושם הדל שצלל בלב ים.

מזלם של המלחים לא שפר עליהם, ובחזרתם לאנגליה הוטבעה ספינתם על ידי משחתת גרמנית.

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
 מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל
 הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חנים התקשר עכשיו: 03-3764

חלפו עברו להן כארבעים שנה, ויומנו של קצין ששירת בחיל הים הגרמני במלחמת העולם השנייה, שפך אור על סיפורה של אותה ספינת פליטים.

ביומנו מספר הקצין, כי חיל הים הגרמני הבחין בספינת הפליטים, עוד בעשותה את דרכה מאנגליה לאוסטרליה. "בעודנו מכוונים את קני התותחים לכיוון האנייה", סיפר הקצין, "דיווחו לנו הצופים, כי אנשים משליכים חפצים וניירות מסיפון האנייה. מיד, נתקבלה הוראה לעכב את הירי על הספינה עד לבידור העניין. סירה מהירה, שנשלחה אל עבר הספינה, חזרה עם שלל מכתבים כתובים בשפה הגרמנית שצפו על פני המים, ולפיכך הסקנו כי על גבי האנייה, מצויים נתינים גרמניים. כמובן, שהמשתתף הוסגה אחר, ולספינת הפליטים לא אירע מאומה. רק כאשר עגנה הספינה באוסטרליה, נודע לנו מפי המודיעין הצבאי, כי הספינה לא הובילה נתינים גרמניים אריים, אלא יהודים היו על סיפונה, והפקודה שהתקבלה להשמידה בוצעה בדייקנות כאשר היא שבה מאוסטרליה!"

ארבעים שנה כלל לא ידעו נוסעי האוניה כי הם ניצלו מצפרני חיית הטרף. יותר נכון, הם כלל לא ידעו שניצלו. וכי מניין להם לדעת? אדרבה, רבים מהם היו ממורמרים ועצובים על אובדן רכושם ובייחוד על המכתבים שהיוו את המזכרת היחידה מקרוביהם שהושמדו על ידי הצורר הנאצי י"ש.

נסתרים הם דרכי ה' דווקא אובדנם של המכתבים, שהושלכו ללב ים בידי המלחים ערלי הלב, הצילו את הפליטים היהודים ממוות וודאי.

"הם", סיים הרב פינקוס זצ"ל, "זכו לראות את הסוף, ולהבין מה היתה מטרת השלכת המסמכים ללב ים. אולם כך עלינו לנהוג בכל מאורע ובכל מקרה המתרגש ובא. גם אם אין בידינו להבין את אשר עינינו רואות, ולדעת מדוע כך אירע ולא אחרת.

לא פעם קורה, שיהודי שמקבל על עצמו לקבוע עיתים לתורה נתקל בקשיים מוזרים הנקרים בדרכו דווקא כאשר הוא החליט להגות בתורה ולא להחסיר מקביעותו אף לא יום אחד. דברים בלתי מובנים מתרחשים ומאורעות מסעירים חולפים בקרבנו. אך יהודי היודע שהכל מאיתו יתברך, אינו נותן להפרעות אלו להסירו מדרכו, כי אם בוטח הוא באלוקיו שיובילו לחוף מבטחים.

אולם, בעל ה"חלקת יעקב" (ש"ת חו"מ סי' ל"ה בהערה) כתב, כי איסור צער בעלי חיים, אינו רק להימנע מלצערם, כי אם גם לדאוג להם ולחסייר מהם צער שרובץ עליהם, כפי שאנו למדים ממצוות התורה שיש לפרוק את המשא מן החמור הרובץ תחת משאו למרות שלא אנו ציערנוהו. לפיכך, המשכיר בעל חי לנכרי שיצער, עובר על איסור התורה שלא לצער בעלי חיים, ואין כלל לדון האם יש בכך "אמירה לנכרי" [זאת, לדעת הסוברים שאיסור צער בעלי חיים הוא מדאורייתא].

דף צא/א אין לשין את העיסה בחלב

לחם חלבי - מתי מותר, מתי אסור ומהי הגדרתו ההלכתית

תקנות רבות נתקנו על ידי חז"ל כדי להרחיק אותנו מאיסור בשר וחלב. אחת מתקנות אלו מוזכרת בסוגייתנו האומרת שחז"ל אסרו ללוש עיסת בצק עם חלב, ואם נאפה לחם מעיסה זו, הרי הוא אסור באכילה, שמא הסועד ישכח שהלחם חלבי ויאכל עמו בשר, שכן הרגילות היא לאכול בשר עם לחם. עם זאת, מבואר בגמרא (פסחים לו/א), כי בתקנת חז"ל לא נכלל לחם הנאפה כ"עין השור", השונה משאר הלחמים, ולפיכך, אין חשש שיאכלוהו עם בשר. בראשונים אנו מוצאים שני הסברים מהו לחם "כעין השור". לדעת רש"י (שם ד"ה "כעין") כוונת הגמרא היא ללחם קטן שמכונה "כעין השור" לציון ממדיו הזעירים ביחס ללחמים אחרים, כפי שעינו של השור קטנה ביחס לגודל גופו העצום. בנוגע ללחם קטן זה, לא חששו חז"ל שיבואו לאוכלו עם בשר, משום שהוא נאכל במהירות ואין חשש שיתירו חלק ממנו לזמן מאוחר יותר וישכחו שהלחם חלבי. לעומתו מבאר הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ט הל' כ"ב), שלחם "כעין השור" הינו כעך עגול כעינו של השור, ואדם שאוכל לחם בעל צורה משונה זו אינו נכשל באכילתו עם בשר, משום שצורתו המשוונה של הלחם מזכירה לסועד שהלחם חלבי.

להלכה, פוסק השולחן ערוך (יו"ד סי' צ"ז סק"א וברמ"א שם), שהאופה לחם באחד מן האופנים המוזכרים לעיל, רשאי ללוש את העיסה עם חלב. הרמ"א (שם) מבקש לצייין מהי כמות הבצק המועטה שמותר לאפותה עם חלב, וכתב: "ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות... כי כל זה מחשב כדבר מועט". וכתב ה"ערוך השולחן" (שם סעי' ד) ששיעור "דבר מועט" הוא כמות לחם שמספיקה עבור משפחה ליום אחד בלבד.

מעשה באשה ששכחה, ולשה כמות גדולה של בצק עם חלב ואפתה חלה גדולה ריחנית וטעימה. עם סיום האפייה נזכרה האשה שהבצק נילוש עם חלב ופנתה לאחד מרבני העיר בגדאד, שיעץ לה לפורר את החלה ולבשלה בקדרת אורז. וטעמו, שגזירת חז"ל היתה על לחם בלבד, משום שרגילים ביותר לאכול עמו בשר, ומאחר שהיא עושה מהלחם תבשיל אורז, שוב אין כל איסור.

לכאורה, הצדק עם אותו חכם. אולם, כאשר נדון בגדרה של גזירת חז"ל שלא לאכול לחם חלבי זה, ניווכח כי הדברים אינם פשוטים כלל ועיקר. כידוע, יש שני סוגים שונים של מאכלים האסורים באכילה, "איסור חפצא" ו"איסור גברא". וכגון, אדם שאוכל ביום צום, אינו נחשב כמי שאכל מאכל אסור, שהרי המאכל בעצמו מותר, אלא **שפעולת האכילה** אסורה עליו ביום זה. לעומת זאת, בשר החזיר למשל, אסור מעצם הווייתו והאיסור קיים **במאכל עצמו**.

מעתה, יש לדון, האם חז"ל גזרו "איסור חפצא" על הלחם החלבי, והרי הוא כנבילה שכל פעולה שבעולם אינה יכולה להתיר את אכילתה. או שמא הם אסרו על האדם לאכול לחם זה, אך לא פסלו את הלחם בעצמו.

לפיכך, פסיקתו של אותו חכם שניתן לערב את החלה בתבשיל אורז, תלויה בנידון זה, משום שרק אם נכריע שחז"ל לא הטילו איסור על המאכל עצמו, אזי, הפיכת הלחם לתבשיל אורז, מתירה את אכילתו. לעומת זאת, אם הלחם מוגדר כמאכל אסור, עירובו בקדרת האורז אינו יכול להתירו. ואכן, הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל שלל את פסק ההלכה, משום שמדברי הפוסקים מוכח, שחז"ל הטילו "איסור חפצא" על הלחם החלבי שנאפה שלא "כעין השור" (רב פעלים ח"ב יו"ד סי' י"א).

הלחם של "תקופת הצנע": ב"תקופת הצנע", הציעו מומחי תזונה לשפר את מצבם התזונתי הירוד של רבים מיושבי הארץ, על ידי מתן הוראה לבעלי המאפיות להוסיף אבקת חלב לבצק שממנו אופים את הלחמים, וכך לחזק את בריאות הילדים והקשישים. למרות שעל ידי כך הלחם הופך לחלבי ואסור לאוכלו, היו שהציעו לפתור בעיה זו על ידי הדבקת מדבקה, שעליה ייכתב "חלבי" באותיות קידוש לבנה, בשני קצותיו של כל לחם.

בעל קול מבשר (ש"ת ח"א סי' י') שהרעיון ההלכתי הובא להכרעתו, שלל זאת על אתר, כפי האמור לעיל, שלאחר שהלחם כבר נאפה בצורה אסורה, לא יועילו כל סימנים להתירו באכילה, שהרי הוא אסור ב"חפצא". כמו כן, הוא מצייין כי מלבד זאת, מדבקות אלו אינן מועילות אלא לאדם שאוכל את כל הלחם ולא לאדם שפרס לעצמו פרוסה שעליה אין כל מדבקה, שהרי המדבקות נמצאות בשני צידי הלחם בלבד.

מדוע אופים בורקס חלבי בצורה משולשת? מעניין לצייין, כי מערכות הכשרות בימינו דורשות מן המאפיות לאפות את הבורקסים החלביים בצורה משולשת בלבד, מאחר שרגילים לאכול בורקס תפוחי אדמה עם בשר, ואם הבורקס החלבי ובורקס תפוחי האדמה יהיו זהים בצורתם, עלולים, חלילה, להיכשל באכילת בורקס חלבי עם בשר. אגב, לפני מספר שנים, בערב חג השבועות, בני

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

פנינים

דף צ/א אמירה לנכרי

מה חסר לו ליהודי?...

שח הגר"א פלצינסקי:

אמרו חז"ל שיראה אדם מלאכתו בשבת כאילו עשויה היא ואין לו שום דאגה וטורח.

מעשה בפריץ אחד שהיה מסובב מפעם לפעם בין שדותיו, פרסיו ונתיניו. נזדמן לו בשבת לחלוף ליד ביתו של מושקה, יהודי עני ורש, שהדלות זועקת מביתו החרב. למרבה הפליאה ראהו יושב בראש שולחן השבת, פניו מאירות והוא שר ומזמר בשמחה גדולה. במשך שעה ארוכה עמד הפריץ מרותק לחלון והביט בהשתאות. לבסוף דפק, נכנס ואמר לו ליהודי: הנני עומד כאן ליד החלון זמן רב, ומלא התפעלות הנני, מוכן אנוכי למלא את משאלותיך; מה בקשתך? אדוני הפריץ, ענהו היהודי כשפניו זורחות, אינני יודע מה לומר לך, לא חסר לי דבר! יש לי כל!... אהה... כן, כן... - נזכר - הנר עומד לכבות...

משפחה נכבדה מפתח תקווה רכשו בורקס חלבי שצורתו **מרובעת**, במאפיה שלא הקפידה על אפיית בורקס חלבי בצורה משולשת בלבד, וכאשר בני העיר עסקו בסעודת ליל החג, התרוצצו בני המשפחה בין רבנים כדי לדרוש ולשאול אם יש תקנה למאכלי הבשר שבטעות חוממו ביחד עם הבורקס...

דף צ/ב לאו לאוקמא בכילתא

השאלת חתול, כלי נשק וספרי קודש

בסוגייתנו העוסקת בדיני השאלת חפצים מבואר, שהשואל פרה מחבירו, והפרה מתה תוך כדי המלאכה שלשמה נשאלה מבעליה, פטור מתשלום דמיה. וכגון, השואל חתול מחבירו כדי שיהרוג עכברים בביתו, והעכברים התנפלו על החתול והרגוהו, פטור מתשלום דמיו, מפני שמותו של החתול אירע מחמת המלאכה שלשמה נשאל.

טעם הפטור ב"מתה מחמת מלאכה": פטור זה מכונה "מתה מחמת מלאכה" ושני הסברים כתבו הראשונים בטעמו של פטור זה. **א.** הרמב"ן והריטב"א מבארים, שבעל הפרה אשם בכך שהשאלה למלאכה שאינה מסוגלת לעמוד בה. **ב.** הנימוקי יוסף והרמ"ה (הובאו בטור חו"מ סי' ש"מ) מבארים, שהסכמתו של בעל הפרה להשאלה למלאכה מסוימת, כוללת בתוכה את ההבנה כי השואל לא יחוייב בדמיה אם יארע לה נזק בעקבות המלאכה שלשמה נשאלה. השלכות מעניינות ומרתקות ביותר נובעות מן החילוק בין שני טעמים אלו, כפי שיבואר להלן.

ספר שאול שבלה משימוש: החילוק ברור הנובע מן ההבדל בין שני הטעמים הנזכרים, הינו לגבי אדם ששאל ספר מחבירו ודפי הספר בלו מחמת השימוש. כאשר נבחן מקרה זה ניווכח, כי בעוד שכלפי בעליה של פרה שמתה ניתן לטעון שפרתו לא עמדה במאמץ העבודה שלשמה נשאלה, כלפי בעל הספר לא ניתן לטעון כן, שהרי אצבעות המשתמש הן המבלות את הספר ולא הספר הוא המבלה את עצמו. לפיכך, לדעת הרמב"ן, [טעם א'] באופן זה השואל חייב בתשלום. לעומת זאת, טעמו של הנימוקי יוסף [טעם ב'] תקף גם במקרה זה, שכן, הסכמתו של בעל הספר להשאלה, כללה בתוכה את ההשלמה עם העובדה שהספר עלול להנזק מחמת השימוש בו.

התמדתו של רבי זלמן מוואלזין: בהקשר לכך, מעניין לצטט את המסופר בספר "תולדות אדם", אודות הגאון רבי זלמן מוואלזין [אחיו של הגר"ח מוואלזין] "ששאל ספר תנא דבי אליהו מהרב ר' בער, ולמד בו בשקידה נפלאה עד שבמשך ימים אחדים בלו עלי הספר מרוב משוש הידיים".

פרה שנשדדה בתוך זמן העבודה: נחלקו הפוסקים (עי' שולחן ערוך חו"מ סי' ש"מ סעי' ג), אם פטור "מתה מחמת מלאכה" אמור גם לגבי בהמה שנשדדה בעת שהשואל רכב עליה בדרך שעליה סיכם עם המשאיל. כאשר נתבונן, נבחין כי מחלוקת זו תלויה בשני הטעמים הנזכרים. שכן, טעמו של הרמב"ן אינו שייך כלל ועיקר באופן זה, שהרי ברור לכל שבעל הפרה אינו אשם במאומה בכך ששודדים גזלו את הפרה. לעומת זאת, טעמו של הנימוקי יוסף שבעל הפרה מקבל על עצמו את הסיכונים הכרוכים בהוצאת הפרה למלאכה, שייך גם במקרה זה (באר היטב שם ס"ק ז') [אמנם ברמ"א משמע שיש סברה לחייב את השואל לכל הדעות, משום שהליסטים אינם באים דווקא למקום מסוים ויתכן שהיו שודדים אותו גם בביתו].

לפני שנים רבות, צרו שודדים על עיר כדי לחמוס את רכוש תושביה. יהודי גברתן שביקש להצטרף למגיני העיר, שאל כלי זיין ושריון מחבירו ושינס מתנים כנגד השודדים. מאבק עיקש וחסר פשרות ניהלו בני העיר נגד השודדים, אך לבסוף השודדים הכריעו את הקמים עליהם ואף נטלו מהם את כלי זינם. כאשר שב הגברתן מובס ומושפל לביתו, תבע ממנו המשאיל את דמי שוויים של כלי הזיין והשריון שנלקחו על ידי השודדים. אמנם, טען בעל הכלים, הגזילה אירעה באונס, אך שואל חייב גם באונסין.

אולם, בעל תרומת הדשן (סי' שכ"ח הובאו דבריו בסמ"ע חו"מ סי' ש"מ ס"ק ח) שנדרש לעניין, פטר את הגברתן מתשלום. זאת, על פי המבואר בסוגייתנו, שאדם ששאל חתול כדי שילחם בעכברים, והעכברים התאגדו והרגו את החתול, פטור מתשלום, משום שמקרה זה מוגדר כ"מתה מחמת מלאכה". כך גם כלי הזיין, טען בעל תרומת הדשן, נאנסו בעת שנעשתה בהם המלאכה שלשמה הם הושאלו, ולפיכך, חל על השואל פטור "מתה מחמת מלאכה".

אלא, שלכאורה, יש לחלק בין שני המקרים. שכן, החתול מת לאחר שכוחותיו לא עמדו לו לעמוד במשימה שלשמה נשאל. לעומת זאת, כלי הזיין לא נפלו מחמת עצמם, כי אם מחמת חולשתו של הגברתן שכוחו לא עמד לו מול השודדים, ולפיכך, אין לייחס את האונס למלאכה שנעשתה בכלי הזיין. ואכן, הש"ך (שם ס"ק ו) חולק על דבריו וסובר, כי שואל כלי הזיין חייב בתשלומים לבעליהם, משום שמקרה זה אינו דומה לחתול שמת על משמרתו.

כאשר נתבונן במחלוקת זו, נבחין, כי היא תלויה בשני הטעמים הנזכרים. שכן, לפי טעמו של הרמב"ן [טעם א'], אכן, באופן זה אין פטור "מתה מחמת מלאכה", שהרי הכלים נאנסו מחמת חולשת הלוחם ולא מחמת חיסרון או פגם שהיה בהם. לעומת זאת, טעמו של הנימוקי יוסף [טעם ב'] שייך גם שייך במקרה זה, משום שברור הדבר שהמשאיל ידע היטב שבכל מלחמה מובס אחד הצדדים, ולפיכך, בשעת השאלת כלי הזיין הוא קיבל על עצמו את האונסים שייתכנו מחמת ה"עבודה" שמתכנן השואל לעשות עם החפצים השאולים.

עולים על רכבת הלימוד

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות וחוכים בסיפוק רוחני עצום!

קבע עיתים ללימוד < *3029 ענשיו

חודש ראשון התנסות חינם

